

Idäntalouksien katsauksia

Review of Economies in Transition

1996 • No. 2

4.4.1996

Julkaistu uudelleen 2002

Jouko Rautava

Venäjän järjestelmämuutos
ja talouskehitys vuonna 1995

Suomen Pankki
Siirtymätalouksien tutkimuslaitos, BOFIT

ISSN 1235-7405
Uudelleenjulkaistu pdf-muodossa 2002

Suomen Pankki
Siirtymätalouksien tutkimuslaitos (BOFIT)

PL 160
00101 Helsinki
Puh: (09) 183 2268
Faksi: (09) 183 2294
bofit@bof.fi
www.bof.fi/bofit

Tässä julkaisussa esitetyt mielipiteet ovat kirjoittajan omia eivätkä välttämättä edusta Suomen Pankin kantaa.

Jouko Rautava

Venäjän järjestelmämuutos ja talouskehitys vuonna 1995

Tiivistelmä

Vuonna 1995 raha- ja finanssipolitiikassa sekä kansainvälisissä suhteissa saavutetut edistysaskeleet vahvistivat Venäjän uudistuslinjaa ja erityisesti inflaation merkittävä hidastuminen loivat pohjaa talouskasvun mahdolliselle käänteelle vuonna 1996. Joulukuussa alkuperäisen aikataulun mukaan pidetyt parlamenttivaalit ja liittovaltion budjetin hyväksyminen aikataulun mukaisesti vuodelle 1996 ovat hyviä esimerkkejä Venäjän tilanteen normalisoitumisesta. Selkeitä ongelma-alueita ovat edelleen yksityistämisen jatkaminen ja maanomistusolojen selkiyttäminen, lainsäädännön uudistaminen ja erityisesti toimeenpanoon liittyvien ongelmien ratkaisu (konkurssilainsäädäntö), verojärjestelmän uudistaminen ja verojen keräyksen tehostaminen sekä pankkijärjestelmän rakenneuudistus. Tshetshenian ongelmien pitkittyminen sekä kesäkuussa 1996 pidettävät presidenttivaalit aiheuttavat ylimääräistä epävarmuutta lähitulevaisuudessa.

Avainsanat: inflaatio, rakennemuutokset, talouspolitiikka, talousuudistus, Venäjä

Sota Tshetsheniassa ja suunnitellulla tavalla pidetyt parlamenttivaalit kuvaavat Venäjän poliittisen kehityksen ääripäitä

Edellisvuosien tapaan myös vuoden 1995 alkua Venäjällä leimasivat epäsuotuisat taloudelliset ja poliittiset tapahtumat. Joulukuun puolivälissä 1994 sodaksi laajentunut Venäjän ja Tshetshenian välinen kiista Tshetshenian kuulumisesta Venäjään aiheutti sekä sisä- että ulkopoliittisia ongelmia. Tshetshenian sodan lisäksi levottomuutta aiheutti edellisvuoden lopulla kiihtynyt inflaatio. Nopeutuneen inflaation taustalla oli pitkälti valtiontalouden vaikeudet, jotka johtuivat verotulojen jäämisestä huomattavasti suunniteltua pienemmiksi. Myös talouspolitiikan pelättiin muuttuvan aikaisempaa epäsuotuisemmaksi uudistuspolitiikalle, sillä edellisvuoden loppupuolella Venäjän yksityistämisestä vastaavaksi ministeriksi valittu Vladimir Polevanov esitti voimakkaita rajoituksia ulkomaa- laisten omistusoikeuteen sekä energia- ja alu-

miiniteollisuuden jälleenkansallistamista. Kaikki nämä tekijät aiheuttivat taloudessa epävarmuutta, mikä heijastui myös inflaatioon ja tammikuussa 1995 kuukausi-inflaatio kiihtyi 18 prosenttiin.

Presidentti Jeltsin, pääministeri Viktor Tshernomyrdin ja varapääministeri Anatoli Tshubais vakuuttivat kuitenkin Venäjän pysyvän uudistuslinjalla ja jatkavan valittua yksityistämishjelmaa. Vakuuttelun painoarvoa lisäsi sopimattomia puhuneen yksityistämisministeri Polevanovin erottaminen tehtävistään tammikuussa vajaan kolmen kuukauden virkauran jälkeen. Vuoden ensimmäisellä neljänneksellä Venäjän parlamentti edistyi budjettikäsittelyssään niin, että budjetti saatiin hyväksyttyä maaliskuussa. Samaan aikaan hallitus oli käynyt neuvotteluja Kansainvälisen valuuttarahaston kanssa Venäjän talouden vakauttamiseen tähtäävästä talousohjelmasta. Budjetin hyväksymisen jälkeen myös uudesta talousohjelmasta ja siihen liittyvästä valuuttarahaston myöntämästä 6,8 mrd dollarin valmiusluotosta (stand-by agreement) päästiin sopimukseen vielä maaliskuun aikana. Yhdessä nämä tekijät loivat pohjan talous-

poliittisen tilanteen vakaantumiselle ja inflaation hidastumiselle vuoden 1995 aikana.

Yleisten talouspoliittisen ilmapiirin vakaantumisen lisäksi edistystä saavutettiin myös muilla tasoilla. Toukokuussa hyväksytty uusi keskuspankkilaki edesauttaa Venäjän olojen vakiintumista määrittelemällä selkeästi keskuspankin tehtäväksi ruplan arvon ja rahajärjestelmän vakauden turvaaminen. Liikepankkien toimintaa koskevaa lainsäädäntöä täsmennettiin ja hyväksyttiin uusi, vuoden 1996 alussa voimaan tullut osakeyhtiölaki. Edistykseksi talouspolitiikan saralla on lisäksi luettava se, että vuotta 1996 koskeva budjetti saatiin hyväksyttyä jo joulukuussa 1995. Muun järjestelmämuutoksen edistymisen myötä myös Venäjän ulkomaakauppajärjestelmä on vähitellen vakiintumassa. Valuuttarahaston kanssa sovittuun vakautusohjelmaan liittyen Venäjä on vahvistanut, ettei se sovelle ulkomaakaupassaan kansainvälisen käytännön vastaisia määräkiintiöitä, lisensiointia, vienti- ja tuontikieltoja tai erityisviejien tai -tuojien järjestelmää. Venäjän on määrä poistaa myös aikaisemmat yritysten velvoitteet toimittaa tavaroita kotimaanmarkkinoille sekä vientituotteiden laatua ja hintavalvontaa. Valuuttapaon estämiseksi hallitus on ottanut käyttöön sekä vientiä että tuontia koskevan valvontajärjestelmän (passijärjestelmä), jota on kuitenkin määrä käyttää vain tietojen saamiseksi kauppa- ja maksuvirroista. Venäjän keskimääräistä tuontitullien tasoa nostettiin vuosina 1994-95 siten, että se on noin 15 %. Tuotekohtainen tullikatto on laskettu 30 %:iin.

Edistysaskelten vastapainoksi monet tärkeät talouspoliittiset kysymykset jäivät vaille ratkaisua tai tehdyt ratkaisut koettiin riittämättömiksi. Lainsäädännössä erityisesti yritysten maanomistusoikeutta ja maaomaisuuden myyntiä koskeva tilanne pysyi hyvin sekavana ja ongelmallisena. Ulkomaisten investointien kannalta tärkeä tuotannonjakolainsäädäntö oli myös vastatulessa ja lopulta tammikuun alkupuolella 1996 voimaan tullut laki on niin vesitetty versio alkuperäisestä esityksestä, ettei sen uskota tukevan Venäjälle suuntautuvien ulkomaisten investointien kasvua.¹ Myöskään arvopaperimarkkinalainsäädäntö ei vastaa markkinoiden vaatimuksia. Yksityistämishjelma oli koko vuoden talouspoliittisen

kritiikin kohteena ja valtion siitä saamat tulot jäivät huomattavasti budjetoidusta.

Tshetsheniasta muodostui Venäjälle jo pysyvä sisä- ja ulkopoliittinen painolasti, sillä vuoden 1995 aikana ei alueella saatu aikaan pysyviä ratkaisuja. Koko talven ja kevään tshetshenisistit ja Venäjän joukot ottivat yhteen tulitaukoyrityksistä huolimatta. Kesäkuun puolivälissä tshetshenisistit hyökkäsivät etelävenäläiseen Budjonnovskin kaupunkiin ja ottivat satoja panttivankeja, minkä seurauksena sodan pelättiin laajentuvan koko Pohjois-Kaukasuksen ja Etelä-Venäjän alueelle. Pian kymmeniä uhreja vaatineen panttivankiselvityksen jälkeen Tshetshenia ja Venäjä sopivat tulitauosta ja alottivat rauhanneuvottelut, joiden keskeisiä kysymyksiä ovat jo pitkään olleet Tshetshenian poliittinen ja taloudellinen asema, Tshetshenian johtajan Dzhohar Dudajevin asema, tshetshenijoukkojen aseistariisunta sekä venäläisjoukkojen vetäytyminen Tshetsheniasta. Heinäkuun lopussa Venäjän ja Tshetshenian neuvottelijat ilmoittivat päässeensä sopimukseen taistelujen lopettamisesta. Todellisuudessa tärkeimmästä kysymyksestä eli Tshetshenian asemasta ei kuitenkaan päästy yksimielisyyteen, vaan molemmat osapuolet pitivät kiinni aikaisemmista Tshetshenian itsenäisyyttä koskevista kannoistaan. Varsinaisten sotatoimien lakkaamisesta huolimatta tilanne Tshetsheniassa pysyi hyvin vaikeana, sillä tshetshenien riisumista aseista, venäläisjoukkojen vetäytymistä eikä vankien vaihtoa pystytty toteuttamaan. Siviilihallinnon pystyttäminen Tshetsheniin koki uuden takaiskun tammikuun 1996 alkupuolella, kun tshetshenisistit hyökkäsivät dages-tanilaiseen Kizljarin kaupunkiin ja seuranneessa panttivankidraamassa kuoli jälleen kymmeniä ihmisiä. Presidentti Jeltisiniä on voimakkaasti kritisoiu siitä, että hän ryhtyi Tshetsheniassa ratkaisemaan maan sisäistä poliittista ongelmaa sotilaallisin keinoin. Myös Venäjän armeijaa ja sen komentaja Pavel Gratshovia on arvosteltu ankarasti armeijan siviiliväestölle aiheuttamista kärsimyksistä, huonosta johtamisesta sekä tehottomuudesta.

Sisäpoliittisten ongelmien lisäksi Tshetshenian tilanne aiheutti Venäjän ja Euroopan unionin (EU) välistä kauppaa koskevan väliaikaissopimuksen hyväksymisen lykkääntymisen heinäkuulle 1995² sekä Venäjän voimakasta arvostelua Euroopan neuvoston yleisistunnossa tammikuussa 1996,

¹ Ongelmat liittyvät erityisesti sopimusten muuttamista koskeviin force majeure -ehtoihin sekä siihen, että parlamentin ylähuonella on oikeus puuttua jokaisen yksittäisen luvan myöntämiseen.

² EU:n ja Venäjän välistä tavarakauppaa koskeva sopimus tuli voimaan helmikuun alussa 1996.

Taulukko 1 Venäjän parlamentin alahuoneen (duuma) kokoonpano

	Vaalit 1993		Vaalit 1995	
	paikkamäärä	%-osuus	paikkamäärä	%-osuus
Kommunistit	45	10	157	35
Kotimme on Venäjä	-	-	55	12
Liberaalidemokraatit	64	14	51	11
Jabloko	29	6	45	10
Agraaripuolue	55	12	20	4
Venäjän demokraattinen valinta	74	17	9	2
Muut puolueet	138	31	36	8
Riippumattomat	43	10	77	17
Yhteensä	448	100	450	100

vaikka kokous päätyikin suosittamaan Venäjän hyväksymistä neuvoston 39. jäsenmaaksi. Venäjän maailmantalouteen integroitumiseen liittyviä muita tapahtumia olivat Euroopan energiaperuskirjan ensimmäisen osan allekirjoitus heinäkuussa sekä velkajärjestelyistä sopiminen läntisten liikepankkien kanssa Lontoon klubissa marraskuussa 1995.³ Venäjän ja IVY-maiden suhteissa merkittävin askel oli vuoden 1995 alussa muodostettu Venäjän, Valko-Venäjän ja Kazakstanin tulliliitto, johon vuoden lopulla myös Kirgistan, Tadžikistan ja Uzbekistan ilmoittivat liittyvänsä. Venäjän ja Ukrainan välejä on haitannut erityisesti Ukrainan Venäjältä tuleviin energiatoimituksiin liittyvät maksuvaikkeudet.

Inflaation taltuttamisen ohella vuoden 1995 merkittävin talouspoliittiseen ympäristöön vaikuttava saavutus oli parlamentin alahuoneen eli duuman vaalien järjestäminen suunnitellusti joulukuun puolivälissä.⁴ Vaalit suoritettiin Tshetsheniaa lukuun ottamatta hyvässä järjestyksessä eikä tarkkailijoilla ollut huomauttamista muuhun kuin ääntenlaskennan hitauteen. Vaalit olivat tärkeä askel Venäjän poliittisen järjestelmän

normalisoitumisen suuntaan, sillä aikaisemmin pitkin vuotta liikkui huhuja jopa vaalien siirtämisestä. Myönteistä oli myös se, että äänestysvilkaus nousi edellisvaalien 53 prosentista noin 65 prosenttiin.

Vaalit voitti odotetusti Gennadi Zjuganovin johtama Venäjän kommunistinen puolue, joka sai reilun kolmanneksen duuman paikoista (Taulukko 1). Vuoden 1993 vaaleihin ja puolueasetelmiin verrattuna kommunistien paikkamäärä yli kolminkertaistui. Vladimir Zhirinovskin liberaalidemokraatit onnistuivat selkeästi vaalitappiostaan huolimatta säilyttämään itsensä duuman kolmanneksi suurimpana ryhmittymänä. Kommunistien hyvän vaalituloksen johdosta presidentti Jeltsinin ja pääministeri Tshernomyrdinin edustaman Kotimme on Venäjä -valtaryhmittymän politiikkaan kriittisesti suhtautuneiden osuus kasvoi aikaisemmasta, sillä kommunistit, liberaalidemokraatit ja agraaripuolue saivat yhteensä puolet duuman paikoista, kun vanhassa duumassa niiden osuus oli noin kolmannes. Oppositio ei kuitenkaan ole yhtenäinen, sillä kommunistit ja liberaalidemokraatit eivät juurikaan ole pystyneet yhteistyöhön. Myös uudistuspolitiikkaan myönteisimmin suhtautuneiden piirissä tapahtui selkeä painopisteen muutos, kun talousuudistusten hitaampaa läpivientiä peräänkuuluttanut Grigori Javlinskin Jabloko nousi neljän suurimman ryhmittymän joukkoon, kun taas Javlinskia uudistusmielisemmän Jegor Gaidarin Venäjän demokraattinen valinta surkastui pienpuolueeksi.

Joulukuun parlamenttivaalit olivat lähtölaukaus kesäkuussa 1996 pidettäville presidentinvaaleille, jotka presidenttivaltaisessa Venäjän poliittisessa järjestelmässä ovat ainakin nykyisessä tilanteessa tärkeämmät kuin parlamenttivaalit.

³ Sopimuksen mukaan liikepankit myöntävät Venäjän 25.5 mrd. dollarin velalle maksuaikaa 25 vuotta ja 7 mrd. dollarin maksamattomat korot Venäjä on lupautunut maksamaan 20 vuoden kuluessa. Teollisuusmaiden hallitusten saamia hoitava Pariisin klubi jatkaa edelleen neuvotteluja loppujen velkojen uudelleenjärjestelystä.

⁴ Duuman vaalien lisäksi myös parlamentin ylähuoneen eli liittoneuvoston kokoonpano vaihtui. Liittoneuvostossa kutakin federaatiosubjektia (89) edustaa kaksi korkeaa paikallista poliittista/hallinnollista päättäjää.

Presidenttivaaleihin valmistautuva Jelstin on parlamenttivaalien jälkeen tehdyissä henkilövalinnoissaan ottanut duuman vaalituloksen jo huomioon. Tammikuussa Tshernomyrdinin hallituksen joutuivat jättämään uudistusmielisinä tunnetut ulkoministeri Andrei Kozyrev sekä talousuudistusta koordinoinut ja yksityistämisestä vastannut varapääministeri Anatoli Tshubais. Heidän tilalleen tulivat huomattavasti vanhoillisempina pidetyt Jevgeni Primakov ja Vladimir Kadannikov. Uuden duuman puhemieheksi valittiin kommunistien Gennadi Seleznev ja liittoneuvoston puhemieheksi riippumaton Jegor Strojev. Muista henkilövaihdoksista kannattaa mainita entisen vt. finanssiministeri Sergei Dubininin nimitys keskuspankin pääjohtajaksi marraskuussa 1995.⁵

Inflaatio on toistaiseksi ollut käytökelpoisin Venäjän talouskehityksen mittari

Kuvan muodostaminen Venäjän talouskehityksestä on perusteltua aloittaa raha- ja finanssitaloudesta. Ensinnäkin niitä koskevat tilastot ovat luotettavampia ja nopeammin saatavissa olevia kuin esimerkiksi tuotanto- ja investointitilastot. Toiseksi tilanne raha- ja finanssipolitiikassa vaikuttaa ratkaisevasti siihen, miten talouden reaaliapuoli kehittyy. Näiden syiden vuoksi uudistuksiin tähtäävissä talousohjelmissakin finanssi- ja rahapolitiikka ovat niin keskeisesti esillä.⁶

Venäjän talouden seurannassa inflaatio on osoittautunut ehkä parhaaksi talouden tilaa ja lyhyen ajan kehitysnäkymiä kuvaavaksi indikaatto-

riksi. Inflaatio on hyvin herkkä koko taloutta kuvaava indikaattori, koska se heijastaa venäläisten taloustoimijoiden näkemyksen ja odotukset talouden tilasta ja kehityksestä. Sitä kuvaavien indikaattoreiden voidaankin ajatella pitävän sisällään merkittävän määrän sellaista 'sisäpiiritietoa', jota ei ole muuten mahdollista saada. Inflaation merkitystä korostaa myös se, että sen tiedetään olevan esimerkiksi sijoittajien kannalta tärkeä päätöksen teon kriteeri, joten selkeät muutokset inflaatiokehityksessä heijastavat myös talouden pidemmän ajan kehitysnäkymiä.

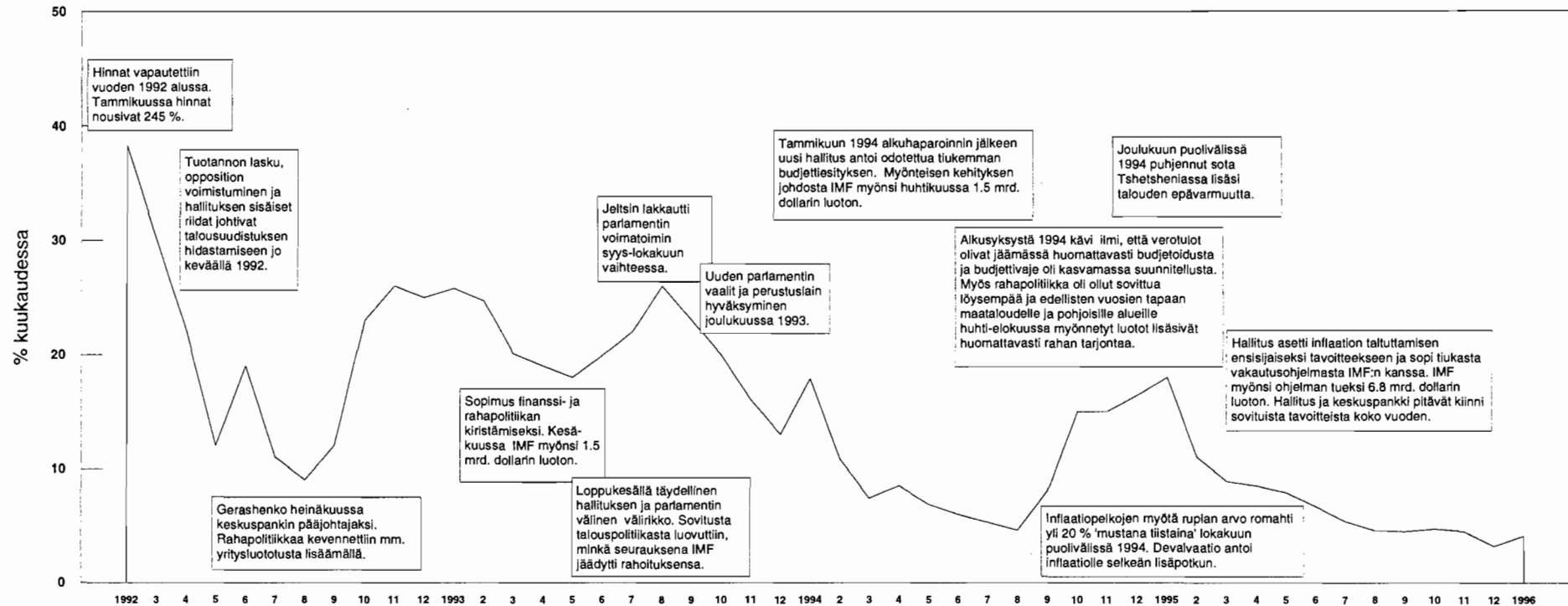
Voimakkaan inflaation haitalliset vaikutukset talouskehitykseen ovat hyvin tiedossa ja yleisesti tunnustettu. Myös inflaatioprosessin yhteys viime vuosien finanssi- ja rahapolitiikan epäonnistumisiin tunnetaan Venäjällä suhteellisen luotettavasti. Menemättä tarkemmin valtion budjettivajeen, valtion keskuspankkivelan, rahamäärän kasvun ja inflaation väliseen problematiikkaan, inflaation käyttökelpoisuutta talouspoliittisen tilanteen kuvaajana voidaan perustella myös suhteellisen yksinkertaisesti kuvion 1 osoittamalla tavalla.

Kuvioon 1 on tiivistetty Venäjän talouspolitiikan alkuvuosien historia kirjaamalla kuukausi-inflaation kuvaajan rinnalle tärkeimpiä talouspolitiikkaa koskevia tapahtumia ja kehityskulkuja. Talousuudistuksen kaksi ensimmäistä vuotta vuoden 1993 loppuun olivat jo lähtökohdiltaan hyvin vaikeat. Venäjällä ei ollut selkeää talouspoliittista työnjakoa tärkeimpien valtioelinten kesken ja poliittisen järjestelmän yleinen sitoutuminen uudistuksiin oli lähes olematon, koska parlamentti edusti vielä neuvostoajan ajattelua eikä maassa käytännössä ollut perustuslakia, joka olisi selkiytännyt valtioelinten toimivaltasuhteita. Tältä osin tilanne parani ratkaisevasti vasta joulukuussa 1993, jolloin Venäjälle valittiin uusi parlamentti ja hyväksyttiin kansanäänestyksellä perustuslaki. Talouspoliittista työnjakoa ja uudistuksiin sitoutumista koskevien havaintojen lisäksi Venäjän lähiajan taloushistoriaan liittyvä keskeinen piirre on ollut tietty vuoden sisäinen talouspoliittinen sykli. Vuoden 1995 kevääseen asti vuosittaista kehitystä leimasi se, että hallitus onnistui aina alkuvuoden haparoinnin jälkeen vakauttamaan talouspoliittisen tilanteen niin, että inflaatio saatiin laskevalle uralle kevään kuluessa. Tuotannon voimakkaasta laskusta johtuen maatalouden ja teollisuuden lobbaajat onnistuivat kuitenkin loppukevällä ja alkusyksystä painostamaan hallitusta ja keskuspankkia myöntämään niille erittäin halpaa rahoitusta. Luototuksen lisääminen

⁵ Dubininin nimitys osoitti duumalla olevan tosiasiallista valtaa myös nimitysasioissa, sillä presidentti Jelstin ei useista yrityksistä huolimatta onnistunut nimittämään vt. pääjohtajana syksyn 1994 valuuttakriisistä lähtien toiminutta Tatjana Paramonovaa vakituiseksi pääjohtajaksi.

⁶ Talouden vakautusohjelmissa on pelkistetyksi kysymys inflaation alentamisesta asettamalla tiukat rajat valtion budjettialijäämälle ja keskuspankin myöntämälle luototukselle sekä minimimitavoite valuuttavarannolle. Tavoitteiden saavuttamista tuetaan yleensä korko- ja valuuttakurssipolitiikalla. Näennäisestä yksinkertaisuudestaan huolimatta käytännössä vakautusohjelman tekeminen ja toteuttaminen on kuitenkin hyvin hankalaa.

Kuvio 1. Venäjän talouspolitiikka ja inflaatiokehitys 1992 - 1995

Taulukko 2 Konsolidoidun sekä liittovaltion ja federaatiosubjektien menot ja tulot suhteessa bruttokansantuotteeseen vuosina 1992-95*

	1992	1993	1994	1995
Tulot	29	27	27	26
- liittovaltio	16	12	13	14
- federaatiosubjektit	15	18	18	14
Menot	36	34	37	27
- liittovaltio	25	20	23	15
- federaatiosubjektit	13	17	18	14
Budjettitasapaino	-7	-7	-10	-3

* Yhdistetyn budjetin luvut ovat nettomääräisiä eivätkä ne vastaa suoraan liittovaltion ja federaatiosubjektien menojen ja tulojen summaa. Federaatiosubjektien budjetit ovat toistaiseksi olleet lievästi ylijäämäisiä, joten konsolidoidun budjetin vaje on koostunut liittovaltion budjetin alijäämästä. Edellisten lisäksi puhutaan myös budjetin ulkopuoliset rahastot sisältävästä budjetista. Tämän ns. laajennetun budjetin vaje oli vuonna 1992 yli 20 % BKT:sta, mutta sen jälkeen budjetin ulkopuoliset erät ovat olleet jotakuinkin tasapainossa ja laajennettun budjetin vaje ei ole poikennut konsolidoidun budjetin vajeesta. Vuosien 1992-94 tiedot julkaisusta Fiscal Management in the Russian Federation, World Bank, 1995. Vuoden 1995 tiedot ovat tammi-marraskuulta.

ei kuitenkaan estänyt tuotannon laskua, vaan ruokki lähinnä vain inflaatiota, joka nopeutui aina loppuvuodesta.

Vähitellen yhä laajempi päättäjien joukko kuitenkin sisäisti korkeaan inflaatioon liittyvät ongelmat sekä sen, miten noudatettu raha- ja finanssipolitiikka olivat suoraan yhteydessä hintojen nousuun. Tätä oppimisprosessia on tukenut muiden siirtymätalouksien esimerkki ja kokemukset.

Inflaation hidastaminen vuonna 1995 perustui tiukkaan finanssi- ja rahapolitiikkaan. Talouspolitiikan linjasta sovittiin budjettineuvottelujen lisäksi Venäjän hallituksen ja Kansainvälisen valuuttarahaston välisessä talouden vakauttamisohjelmassa, jonka mukaisesti Venäjän hallitus sitoutui supistamaan budjettivajetta edellisvuodesta, kiristämään rahapolitiikkaa sekä edistämään rakenteellisia uudistuksia jatkamalla ulkomaankaupan liberalisointia ja purkamalla jäljellä olevaa hintasäännöstelyä. Vastapainoksi valuuttarahasto myönsi Venäjälle 6.8 mrd. dollarin luoton, johon liittynyt kuukausittainen talousohjelman seuranta ja luoton nostaminen kuukausierissä on valuuttarahaston

käytännössä ollut poikkeuksellisen tiukka järjesty.⁷

Vuonna 1995 vastoin aikaisempien vuosien yrityksiä venäläiset myös pitivät sitoumuksistaan kiinni. Budjettivajetta koskeva tavoite jopa alittui, sillä liittovaltion budjettivaje oli 3 % suhteessa BKT:een, kun valuuttarahaston kanssa vajeen ylärajaksi oli sovittu noin 5 %. Budjettivajeen supistuminen johtuu lähinnä reaalisten budjettimenojen leikkaamisesta. Liittovaltion menot olivat noin 15 % suhteessa BKT:een, kun niiden määrä edellisvuonna oli vielä 23 %. Liittovaltion ja paikallistasojen yhdistetyn (konsolidoidun) budjetin menot suhteessa kansantuotteeseen olivat noin 26 % ja menot reilut 27 %.

Aikaisemmista vuosista poiketen keskuspankki ei suoraan ole osallistunut budjettivajeen rahoittamiseen, vaan noin kaksi kolmasosaa vajeesta rahoitettiin valtion velkapapereilla ja loppuosa lähinnä vakautussopimukseen liittyneillä valuuttarahaston myöntämällä luotoilla. Kiristynyt finanssi- ja rahapolitiikka sekä näihin liittynyt luottamuksen kasvu ruplaan edesauttautoivat inflaation

⁷ Talousohjelmasta tarkemmin Vesa Korhonen 'Venäjän IMF-vakautusohjelma 1995 ja Venäjän taloudellinen tilanne', Idäntalouksien katsauksia 7/1995, Suomen Pankki.

hidastumista. Inflaation hidastuminen antoi keskuspankille kesällä mahdollisuuden asettaa ruplan kurssille suhteessa dollariin rajat, joiden sisällä vaihtokurssi pidettiin. Vaihtelualueen rajoiksi määrättiin 4 300 - 4 900 ruplaa dollarilta ja vuoden 1996 alusta lähtien keskuspankki on sitoutunut pitämään ruplan kurssin välillä 4 550 - 5 150 kesäkuun loppuun.

Finanssi- ja rahapolitiikan saavutuksista huolimatta inflaatio oli vuonna 1995 vuositasolla edelleen 130 % (vuonna 1994 220 %) ja inflaatiovauhdin hidastamisen lisäksi jäljellä on edelleen enemmän kuin riittävästi ongelmia. Näistä näkyvimmin ovat esillä olleet erilaiset maksurästit, joihin luetaan yritysten väliset erääntyneet maksut, erityisesti julkista sektoria koskeneet palkkarästit sekä verorästit. Kestävän vakautuspolitiikan kannalta on tärkeää, että jatkossa veronkeräystä pystytään tehostamaan, jotta verorästit, joiden määrä vuonna 1995 vastasi 12 % budjettituloista, eivät vaaranna valtiontalouden tasapainoa. Samoin kuukausien palkanmaksuviiveet osoittavat valtionhallinnossa olevan edelleen paljon parantamisen varaa.⁸ Lisäksi on huomattava, että vaikka Venäjän työmarkkinoilla on ollut suhteellisen rauhallista, niin kaikki merkittävät lakot (hiilikaivosteollisuus, opettajat) Venäjällä ovat toistaiseksi johtuneet palkanmaksuviiveistä. Vakautuspolitiikan kannalta suuria ongelmia liittyy myös rahoitus- ja pankkijärjestelmään, sillä erityisesti noin 2 300 liikepankkia käsittävä pankkijärjestelmä on haavoittuva. Pankkijärjestelmän tilaa kuvaa se, että vuonna 1995 Venäjän keskuspankki peruutti yli 300 pankin toimiluvan. Keskuspankin mukaan tutkituista pankeista 80 prosentissa havaittiin lainrikkomuksia ja eräs yleinen syy toimiluvan menettämiseen oli lainojen myöntäminen pankin omistajille hyvin matalalla korolla. Muiden siirtymätalouksien kokemukset ennakoivat, että myös Venäjä tulee käymään läpi jonkinasteisen pankkikriisin. Likviditeettikriisi pankkien välisillä rahamarkkinoilla elokuussa 1995 oli hyvä esimerkki Venäjän rahoi-

tusmarkkinoiden epävarmuuksista ja haavoittuvuudesta.⁹

Reaalitalouden kehitys kertoo voimakkaasta rakennemuutoksesta

Taloussuodistuksen luonteeseen kuuluu, että talouden eri sektorit kehittyvät hyvin eri tahtia. Eräät toimialat kehittyvät nopeasti, mutta toisaalta on aloja, joiden asema romahtaa. Kun alueelliset erot Venäjällä ovat vielä suuret ja erityisesti reaalitaloutta kuvaavien tilastojen luotettavuus hyvin kyseenalainen, niin yksiselitteisen kuvan muodostaminen talouskehityksestä on hyvin vaikeaa. Kuvaavaa onkin, että Venäjän tilastoviranomaisten mukaan esimerkiksi tilastoimatta jäävä yksityissektori vastaisi noin 20-25 % kansantuotteesta.¹⁰

Virallisten tilastojen mukaan tuotannon lasku on tasaantumassa, sillä kokonaistuotanto laski vuonna 1995 reaalisesti enää noin 4 % edellisvuodesta. Teollisuustuotanto laski edellisvuoteen verrattuna 3 %, mutta marras-joulukuussa tuotannon lasku jälleen kiihtyi kolmannella neljänneksellä tapahtuneen laskun pysähtymisen jälkeen. Joulukuussa teollisuustuotanto oli 8 % pienempi kuin joulukuussa 1994. Eräät vientikysynnän elvyttämät alat (metallien tuotanto, kemia ja petrokemia) ovat jo selvässä kasvussa, kun taas kotimaisesta kysynnästä riippuvaiset alat (koneenrakennus-, elintarvike- ja vaateteollisuus) ovat edelleen vaikeuksissa. Maataloustuotannon laskuun vaikutti erityisesti huono viljasato, joka oli yli 20 % edellisvuotta pienempi.

Aikaisemmin erittäin suuren ja voimakkaan sotateollisuuden suhteellinen asema on julkaistujen tilastojen perusteella heikentynyt nopeasti. Kolmen ensimmäisen neljänneksen tietojen mukaan koko puolustusteollisen kompleksin tuotanto laski 14 % varsinaisen ase- ja sotilastekniikan tuotannon laskiessa 24 %. Sotateollisuuden konversio-ohjelmaan kuuluu tällä hetkellä yli 700 sotateollisen kompleksin yritystä ja näiden yritysten tuotanto

⁸ Luotettavan kokonaiskuvan muodostaminen maksurästeistä on hyvin vaikeaa, mutta näyttäisi siltä, että maksurästit olivat reaalisesti suurimmillaan vuoden 1994 loppupuolella. Vuoden 1995 lopulla yritysten välisten erääntyneiden reaalisten velkojen määrä näyttäisi olevan selvästi pienempi kuin vuotta aikaisemmin, mutta palkkarästien määrässä ei näyttäisi tapahtuneen parantumista. Kts. Russian Economic Trends, Monthly Update 16.1.1996, liitetaulukko 4.

⁹ Venäjän rahoitusjärjestelmästä tarkemmin, kts. Jouko Rautava (toim.), Russia's Financial Markets and the Banking Sector in Transition, Bank of Finland Studies A:95, 1995.

¹⁰ Suomessa harmaan talouden osuudeksi arvioidaan noin 4 % BKT:sta.

Taulukko 3 Venäjän reaalitalouden kehitys 1992-95, %-muutos

	1992	1993	1994	1995
BKT	-15	-9	-13	-4
Teollisuustuotanto	-19	-15	-21	-3
Maatalous	-10	-4	-9	-8
Energia				
- raakaöljy	-14	-12	-11	-3
- hiili	-5	-9	-12	-3
- maakaasu	-0	-4	-2	-2
Kiinteät bruttoinvestoinnit	-40	-12	-26	-13
Ulkomaankauppa, mrd. USD				
Vienti			66	78
- IVY			15	14
- Muut	42	44	51	64
Tuonti			50	58
- IVY			13	16
- Muut	37	33	37	42
Kauppataase	5	11	16	20
Työttömyysaste, %		6	7	8

laski 11 %. Konversio-ohjelmaan kuuluvien yritysten tuotannosta noin kaksi kolmasosaa luetaan kuitenkin siviilituotantoon, joka laski sotilastuotantoa vähemmän. Sotateollisen kompleksin sopeutumisesta kertoo myös se, että konversio-ohjelmaan kuuluvat yritykset vähensivät työvoimaansa 15 prosentilla, kun vastaava luku koko teollisuudessa oli keskimäärin 9 %.¹¹

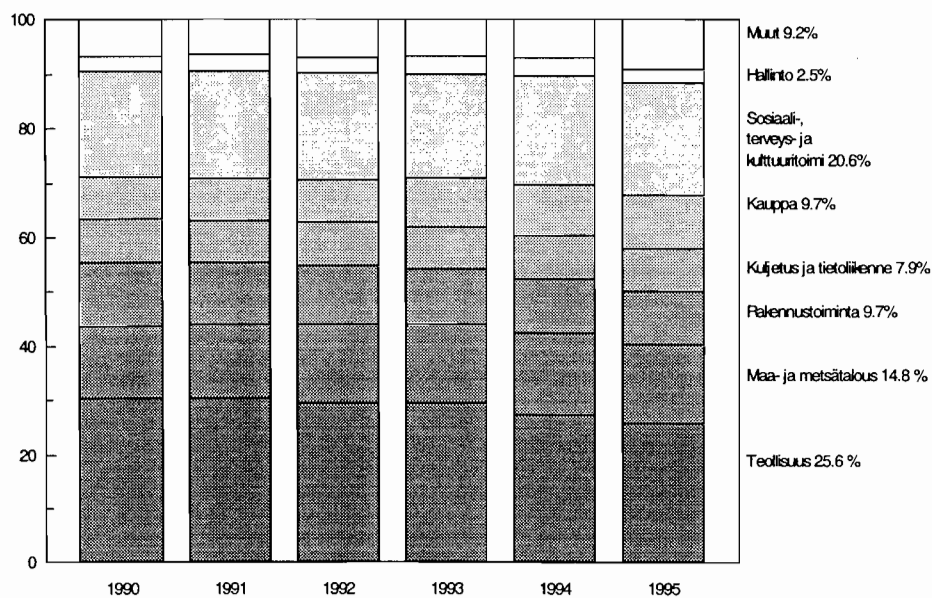
Palveluiden tuotantoa koskevat tiedot ovat tavaratuotantoa niukemmat ja todennäköisesti epäluotettavammasta. Virallisten tilastojen mukaan palveluiden tuotanto vuonna 1995 laski hieman tavaratuotantoa hitaammin ja palveluiden osuus bruttokansantuotteesta kasvoi noin 53 prosenttiin. Taulukon 4 perusteella tuotantorakenteen muutos näyttäisi siten selvästi hidastuneen. Palvelusektorin

kasvu on ilmeisesti tärkein tekijä, miksi työttömyys ei ole noussut 8-10 % suuremmaksi.

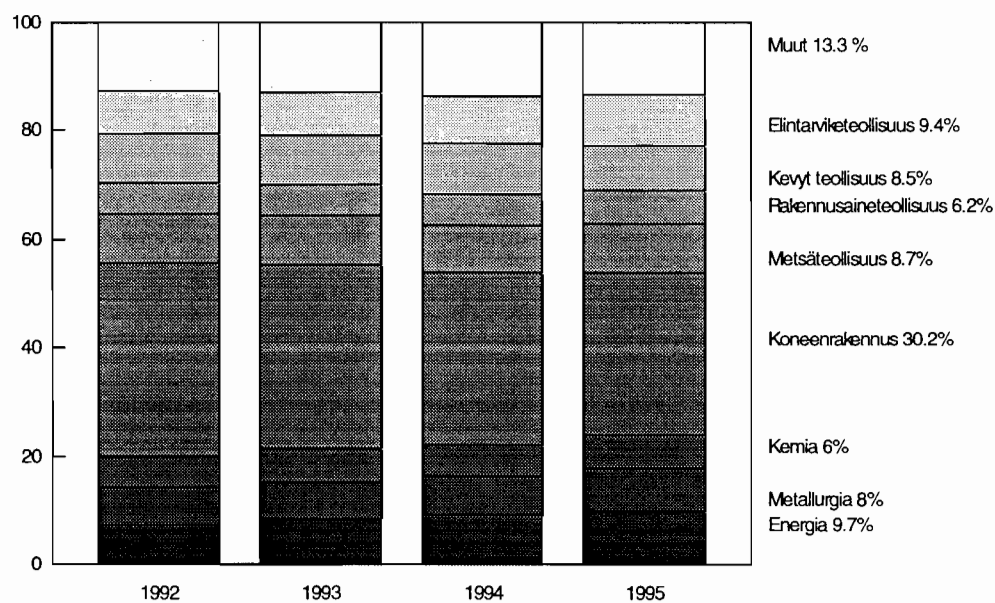
Tuotantorakenteen muutoksien pitäisi heijastua myös työvoimaosuuksissa. Karkean kuvan Venäjän talouden rakenteesta saa kuviosta 2, joka kuvaa työvoiman jakautumista eri tuotantosektoreille. Huomattava osa talouden rakennemuutoksesta peittyy kuitenkin näkyvistä, sillä kuvio ei kerro mitään tuotannonalojen sisäisestä kehityksestä. Kuviosta voidaan kuitenkin panna merkille maataloudessa työskentelevien suuri osuus (15 %), mikä on selvästi enemmän kuin teollisuusmaissa. Teollisuuden sisäisestä muutoksesta kertoo puolestaan kuvio 3. Kun tiedetään, että koko teollisuuden työvoiman määrä on selvästi vähentynyt, niin koneerakennusteollisuuden työvoimaosuuden huomattava lasku viittaa toimialan suhteellisen rajuun saneeraukseen. Osaltaan tämä havainto vahvistaa edellä tehtyjä päätelmiä sotateollisuuden tuotannon voimakkaasta laskusta. Työvoimaosuuksilla mitaten energiasektorin, metallurgian ja elintarviketeollisuuden painoarvo teollisuudessa näyttäisi lisääntyneen.

Venäjän kansantalouden rakenne tuotannon käytön mukaan puolestaan selviää taulukosta 5. Vaikka taulukon tietoihin onkin syytä suhtautua varauksella, niin myös tuotannon käytössä tapahtuneet muutokset kielivät jonkinlaisesta muutosvauhdin tasoittumisesta. Kysymyksiä herättää kuitenkin

¹¹ Venäjä on aktiivisesti pyrkinyt asevientinsä lisäämiseen ja Venäjän aseeteollisuuden vienti kasvoikin vuonna 1995 60 % vajaaseen 3 mrd. dollariin ja nykyisen tilauskannan sanotaan olevan yli 6 mrd. dollaria. Venäjän osuus kansainvälisestä asekaupasta nousi edellisvuoden 8 prosentista 14 prosenttiin vuonna 1995. Neuvostoliiton vuosittaisen aseviennin arvoksi arveltiin 22 mrd. dollaria, mutta tämä luku kertoo vain sen, että määrältään asevientti oli huomattavasti nykyistä suurempaa. Taloudelliselta kannalta tuolloinen vienti oli Neuvostoliitolle pikemminkin rasite kuin kannattavaa liiketoimintaa. (BBC, SWB, 30.1.1996).

Kuvio 2 Työvoimaosuudet Venäjällä vuosina 1990 – 1995¹²

Kuvio 3 Työvoimaosuudet Venäjän teollisuudessa vuosina 1990 – 1995

¹² Kuvioissa 2 ja 3 toimalan jälkeen ilmoitetut prosenttiosuudet koskevat vuotta 1995.

Taulukko 4 Venäjän bruttokansantuote tuotannon mukaan

	1992	1993	1994	1995
Bruttokansantuote	100	100	100	100
Tavaratuotanto	58	49	44	39
Palvelut	33	42	50	53
Nettoverot	9	9	6	8

Taulukko 5 Venäjän bruttokansantuote käyttötarkoituksen mukaan

	1992	1993	1994	1995
Bruttokansantuote	100	100	100	100
Kulutus	54	63	67	66
- kotitaloudet	36	44	40	42
- julkinen sektori	18	19	27	24
Investoinnit	32	28	28	28
- kiinteät investoinnit	20	22	24	22
- varastojen muutos	12	6	4	6
Nettovienti	14	9	5	6

erityisesti se, että taloudellisen kasvun kannalta tärkeiden kiinteiden investointien osuus on pysynyt suhteellisen korkeana (22 %), vaikka yleisesti hyväksytty kuva Venäjän investointikehityksestä tuntuu olevan äärimmäisen synkkä. Vuonna 1995 ulkomaisten investoijien osuus kaikista investoinneista oli noin 3 %.¹³ Aikaisempien vuosien tapaan

¹³ Toteutuneiden ulkomaisten investointien vähäisyydestä huolimatta Venäjä on tärkeä potentiaalinen sijoituskohde. YK:n Euroopan talouskomission (ECE) selvitysten mukaan länsiyritykset olivat jo vuoden 1994 loppuun mennessä sitoutuneet kaikkiaan 118 mrd. dollarin arvoisiin pitkäaikaisiin sijoituksiin IVY:n ja Itä-Euroopan alueella. Yli kaksi kolmannesta näistä potentiaalisista sijoituksista, joista pisimpien investointijakso on 40 vuotta, kohdentuu Kazakstaniin (39 %) ja Venäjälle (31 %). Ulkomaisten investointien merkitys talouskasvun kannalta saattaa kuitenkin olla yleisesti luultua vähäisempi, sillä esimerkiksi Puolassa talous on kasvanut nopeasti, vaikka suorien sijoitusten määrä suhteessa maan kokoon on ollut siirtymätalouksien vähäisimpiä.

vientikysynnän kasvu näytteli tärkeää osaa Venäjän talouskehityksessä. Vuonna 1995 Venäjän vienti kasvoi dollareissa mitaten 18 %. Samalla IVY-maiden osuus Venäjän ulkomaankaupassa jatkoi laskuaan, sillä vienti IVY:n ulkopuolisiin maihin kasvoi 25 %, kun taas viennin arvo IVY-maihin väheni 9 %. Venäjän dollarimääräinen tuonti puolestaan kasvoi 15 % ja tuonti IVY-maista kasvoi hieman länsituontia nopeammin. Kauppatase oli kaikkiaan 20 mrd. dollaria ylijäämäinen ja arvioit vaihtotaseen ylijäämästä vaihtelevat 4-10 mrd. dollarin välillä.

Venäjän koko viennistä Euroopan osuus oli 56 % ja IVY-maihin suuntautui 17 %. IVY-maiden ulkopuolelle suuntautuvasta viennistä Saksan osuus oli 9 % ja Yhdysvaltojen 6 %. Suomi oli kahdeksanneksi tärkein vientimaa 4 prosentin osuudella. Venäjän IVY-maiden ulkopuolelta tulevasta tuonnista Suomen osuus oli 6 %, jolla se venäläisten tilastojen mukaan sijoittuisi kolmanneksi Saksan (21 %) ja Yhdysvaltojen (8 %)

jälkeen. IVY-maiden osuus Venäjän kokonaistuonnista oli 28 %.¹⁴

Viennissä energian ja polttoaineiden osuus laski hieman edellisvuodesta 41 prosenttiin. Energian vienti IVY-maihin laski edelleen, mutta vienti muihin maihin kasvoi. Petrokemian, metallien sekä metsäteollisuustuotteiden tuotannon ja viennin kasvun seurauksena niiden osuus Venäjän viennissä on noussut jo lähelle 40 prosenttia. Venäjän investointikehitykseen liittyen on merkillepantavaa, että kone- ja laitetuonnin osuus on säilynyt suunnilleen ennallaan 33 prosentissa. Koneista ja laitteista 84 % tuotiin teollisuusmaista ja IVY-maiden ulkopuolisesta tuonnista kone- ja laitetuonnin osuus olikin 38 %. Toisaalta elintarvikkeiden ja niiden valmistukseen käytettävien raaka-aineiden osuus tuonnista laski vuonna 1995 vain vähän ja oli edelleen 28 %.

Kasvava poliittinen vastustus ja maanomistukseen liittyvät ongelmat vaikeuttavat yksityistämisprosessia

Tuotantorakenteen muuttumisen ohella toinen talousuudistukseen liittyvä perustava muutos koskee omistuksen ja sitä kautta taloudellisten valtarakenteiden muutosta. Yksityistämisprosessi on siihen liittyneistä ongelmista huolimatta edennyt Venäjällä nopeasti. Aluksi valtionyritysten yksityistäminen perustui väestölle jaettuihin yksityistämissekkeihin ja tämä vaihe saatiin päätökseen loppukesästä 1994. Sittenmin yksityistämistä on jatkettu niin, että julkinen sektori on myynyt yritystensä osakkeita joko huutokaupoissa tai tarjouskilpailuiden perusteella. Yksityistämisen toinen vaihe lähti liikkeelle kuitenkin takerrellen pitkälti yksityistämispoliittikkaan liittyvien erimie-

lisyyksien johdosta. Vuonna 1995 valtion budjettitulot yksityistämisestä jäivät huomattavasti budjetoidusta ja loppuvuodesta lähtien varsinaista yksityistämistä tärkeämpi rahoituslähde hallitukselle onkin ollut ohjelma, jonka puitteissa se on antanut pankeille valtion omistuksessa olevia osakkeita lainojen takuudeksi. Tämä järjestelyn puitteissa hallitus onnistui loppuvuonna nostamaan luottoja noin miljardin dollarin arvosta ja siten paikkaamaan yksityistämisestä saatujen tulojen menetyksiä. Samalla järjestelyyn on kuitenkin liittynyt väärinkäytösepäilyjä ja erityisesti pankkien vallan Venäjän talouselämässä epäillään lainajärjestelyn seurauksena kasvavan huomattavasti.

Yksityistämiseen liittyvä maauidistus on edennyt erittäin hitaasti ja maanomistusta ja myyntiä koskeva tilanne on epäselvä, mikä vaikeuttaa sekä maatalouden uudistumista että yritystoimintaa. Vaikka jo presidentin asetus vuodelta 1992 määräsi, että yksityistetyillä yrityksillä on oikeus ostaa tonttinsa itselleen, ja myös vuoden 1993 perustuslakiin on kirjattu oikeus yksityiseen maanomistukseen, niin käytännössä kauppojen esteenä on ollut yksiselitteisen lainsäädännön ja menettelytapojen puute sekä olemattomista markkinoista johtuva vaikeus määritellä maalle hinta. Tilanteen sekavuutta lisää se, että tilanne näyttää vaihtelevan alueittain ja joidenkin yritysten tiedetään jo hankkineen maaomaisuutta.¹⁵

Yksityistämisen ja kokonaan uuden yksityissektorin nousun seurauksena yksityissektorin¹⁶ tuotannon osuus bruttokansantuotteesta on noussut jo 70 prosenttiin. Työvoimasta yksityissektorin osuus kasvoi edellisvuoden 55 prosentista 62 prosenttiin vuonna 1995 ja teollisuuden työvoimasta jo yli 80 % työskentelee yksityisissä yrityksissä. Julkisen sektorin osuuden lasku näkyy selvästi myös budjettikehitystä kuvaavasta taulukosta (taulukko 2), jonka mukaan budjettimenot

¹⁴ Ulkomaankauppatilastojen luotettavuus on erityisen kyseenalainen. Ulkomaankaupasta ei julkaista selkeitä maa ja tavarakohtaisia tilastoja eikä hintojen ja määrien muutosta kuvaavia sarjoja. Tilastojen käyttökelpoisuutta heikentää myös IVY-kaupan luonne ja siinä käytetyt hinnat, jotka kaikilta osin eivät ilmeisesti vielääkään vastaa maailmanmarkkinahintoja. Myös Suomen asema esimerkiksi Japania tai Italiaa tärkeämpänä tuontimaana panee epäilemään, että tilastojen ulkopuolelle jää suuri osa kaupasta tai tuonniksi Suomesta luetaan myös muista länsimaista Suomen kautta tuleva tuonti.

¹⁵ Uutistietojen mukaan Pietarissa tehtiin huhtikuussa 1995 ensimmäinen yksityinen maakauppa 80 vuoteen, kun hollantilaisen yrityksen omistama yhteisyritys osti tontin Pietarin keskustasta. Vaikka uutistieto ei kirjaimellisesti pitäisikään paikkaansa, niin se kuvanee tilanteen vaikeutta.

¹⁶ Tässä yksityissektorilla tarkoitetaan venäläisten ilmaisua ei-valtiollinen sektori, joka pitää sisällään puhtaasti yksityisten yritysten lisäksi yrityksiä, joissa valtiolla, tasavallalla tai paikallishallinnolla on merkittävä omistusosuus. Valtiosektorilla viitataan puolestaan puhtaaseen julkisen sektorin toimintaan.

suhteessa bruttokansantuotteeseen ovat laskeneet vuoden 1992 36 prosentista reiluun neljännekseen vuonna 1995. Maataloudessa yksityistäminen on edennyt hitaasti ja yksityiset viljelijät tuottavat tilastojen mukaan vain 2 % maatalouden bruttonuotannosta, joten maataloustuotanto on edelleen täysin maataloustuotantoyritysten (uudelleen nimetyt kolhoosit ja sovhoosit) varassa.

Talouspoliittinen perusta aikaisempaa vahvempi, vaikka presidenttikysymys aiheuttaa epävarmuutta

Taloussuudistuksen alkuvuosina Venäjällä on ollut suuria ongelmia talouspoliittisen linjan valinnassa sekä sovittujen talousohjelmien läpiviennissä. Selkeän talouspoliittisen kehityksen puuttuminen on suuresti haitannut myös asioiden käytännön hoitoa, mikä on heijastunut korkean inflaation lisäksi mm. verotuksen ja ulkomaankaupan pelisääntöjen epämääräisyytenä ja toistuvina muutoksina. Myös Venäjän kykenemättömyys hoitaa ja sopia ulkomaisista veloistaan on heijastellut pikemminkin selkeän talouspoliittisen linjan puuttumista ja heikkoa hallintoa kuin Venäjän taloudellista potentiaalia hoitaa velvoitteensa. Samalla on kuitenkin todettava, että etenkin talouspoliittisessa vastuussa olleet henkilöt ja ryhmittymät ovat viime vuosina käyneet läpi merkittävän oppimisprosessin. Tämän seurauksena talouspoliittinen tilanne on parantunut ja erityisesti vuoden 1995 talouspoliittisesta saavutukset antavat odottaa, että Venäjä on pysyvästi siirtymässä pitemmälle ehtineiden siirtymätalouksien viitoittamalle, aikaisempaa vakaammalle kehitystasolle.

Venäjän poliittinen järjestelmä on kuitenkin erittäin presidenttivaltainen ja kesäkuun 16. päivänä pidettävät presidentinvaalit aiheuttavat ylimääräistä jännitettä myös taloudessa, koska presidentti Jeltsinin päävastustajana pidetty kommunistijohtaja Gennadi Zjuganov on ilmoittanut muuttavansa talouspolitiikan painotuksia, mikäli hänet valitaan presidentiksi.¹⁷ Oppositioaseman vuoksi Zjuganovin ryhmittymä ei käytännössä ole käynyt samaa oppimisprosessia läpi kuin nykyinen valta-

eliitti ja ideologisista syistä sen sitoutuminen markkinauudistuksiin on nykyistä hallintoa vähäisempi. On siis olemassa mahdollisuus, että talouspolitiikan painotuksia yritetään muuttaa enemmän valtiojohtoisen talouskehityksen suuntaan, mikäli Zjuganov valittaisiin presidentiksi.¹⁸

On kuitenkin perusteita uskoa, että mahdolliset uudistusprosessin muuttamis- tai hidastamisyrietykset jäisivät suhteellisen lyhytaikaisiksi kokeiluiksi. Valtion roolin korostaminen taloudessa lisäisi valtionalouden paineita (kansainvälisen rahoituksen jäädyttäminen, subventiomenojen kasvu) ja talouden säätelytarvetta, jotka puolestaan vaikeuttaisivat olemassa olevan ei-valtiollisen yrityssektorin toimintaedellytyksiä ja hidastaisivat siten taloudellista kasvua. Myös hyvin herkäät ja jo voimansa näyttäneet markkinat epäilemättä reagoisivat tällaiseen muutokseen ja pakottaisivat osaltaan talouspoliittiset päättäjät palaamaan uudistuspolitiikan linjalle. Erittäin epätodennäköisenä voidaan pitää sitä mahdollisuutta, että markkinoiden reaktioihin ja taloudellisen tilanteen vaikeutumiseen vastattaisiin yrittämällä paluuta pitkälle keskitettyyn ja suljettuun järjestelmään, sillä se uhkaisi perustavalla tavalla nykyisen vahvan taloudellisen eliitin etuja. Zjuganovin on myös kieltänyt pyrkivänsä täydelliseen talouspoliittisen kurssin muuttamiseen.

¹⁷ Helmikuun lopussa julkaistun mielipidetiedustelun mukaan Gennadi Zjuganovia kannatti 24 % kyselyyn vastanneista, Vladimir Zhirinovskia 12 %, Jeltsiniä 11 %, Grigori Javlinskia 9 % ja Aleksander Lebediä 8 %.

¹⁸ Presidenttikysymykseen liittyen on kuitenkin huomattava, että epävarmuus kysymyksen ympärillä jatkuu myös Jeltsinin voittaessa vaalit, sillä Jeltsinin tiedetään saaneen vuoden 1987 jälkeen ainakin neljä sydämkoh- tausta ja tarvitsevan pikaista leikkausta.

IDÄNTALOUKSIEN KATSAUKSIA

nro:sta 4 lähtien ISSN 1235-7405

- 1/92 Pekka Sutela: **Neuvostoliiton hajoamisen taloudelliset aspektit.** 24 s.
Jouko Rautava: **Suomen ja Venäjän taloussuhteet Suomen EY-jäsenyyden valossa.** 12 s.
- 2/92 Seija Lainela - Jouko Rautava **Neuvostoliiton talouskehitys vuonna 1991.** 15 s.
Seija Lainela **Viron taloudellisen kehityksen lähtökohdat.** 9 s.
Merja Tekoniemi **Yksityistäminen itäisen Euroopan maissa ja Baltiassa.** 7 s.
- 3/92 Kamil Janáček **Transformation of Czechoslovakia's Economy: Results, Prospects, Open Issues.** 20 p.
Sergey Alexashenko **General Remarks on the Speed of Transformation in the Socialist Countries.** 25 p.
Sergey Alexashenko **The Free Exchange Rate in Russia: Policy, Dynamics, and Projections for the Future.** 19 p.
Jouko Rautava **Liikaraha, inflaatio ja vakauttaminen.** 16 s.
- 4/92 Stanislava Janácková - Kamil Janáček **Privatization in Czechoslovakia.** 8 p.
Sergey Alexashenko **The Collapse of the Soviet Fiscal System: What Should Be Done?** 45 p.
Juhani Laurila **Neuvostoliiton ja Venäjän velka.** 23 s.
Jukka Kero **Neuvostoliiton ja Venäjän ulkomaankauppa.** 24 s.
- 5/92 Pekka Sutela **Clearing, Money and Investment: The Finnish Perspective on Trading with the USSR.** 26 p.
Petri Matikainen **"Suuri pamaus" - Puolan talousuudistus 1990.** 22 s.
- 6/92 Miroslav Hrnčíř **Foreign Trade and Exchange Rate in Czechoslovakia: Challenges of the Transition and Economic Recovery.** 39 p.
Terhi Kivilahti - Jukka Kero - Merja Tekoniemi **Venäjän rahoitus- ja pankkijärjestelmä.** 37 s.
- 7/92 Seija Lainela **Baltian maiden rahauudistukset.** 23 s.
Seija Lainela - Jouko Rautava **Baltian maiden poliittisen ja taloudellisen kehityksen taustat ja nykytilanne.** 14 s.
Sergei Alexashenko **Verojen ja tulonsiirtojen jakautuminen entisessä Neuvostoliitossa.** 17 s.
- 1/93 Pekka Sutela **Taloudellinen transitio Venäjällä.** 11 s.
Pekka Sutela **Venäjän taloudellinen voima 2000-luvulla.** 9 s.
Pekka Sutela **Itäinen Eurooppa integraatiossa: ottopoikia, sisarpuolia vai ...** 11 s.
- 2/93 Inkeri Hirvensalo **Changes in the Competitive Advantages of Finnish Exporters in the Former USSR after the Abolition of the Clearing Payment System.** 35 p.
Miroslav Hrnčíř **The Exchange Rate Regime and Economic Recovery.** 17 p.
Gábor Oblath **Real Exchange Rate Changes and Exchange Rate Policy under Economic Transformation in Hungary and Central-Eastern Europe.** 31 p.
Gábor Oblath **Interpreting and Implementing Currency Convertibility in Central and Eastern Europe: a Hungarian Perspective.** 19 p.
- 3/93 Jouko Rautava **Venäjän järjestelmämuutos ja talouskehitys 1992.** 19 s.
Seija Lainela **Baltian maiden talous vuonna 1992.** 25 s.
Pekka Sutela **Itäinen Eurooppa vuonna 1992.** 14 s.
- 4/93 Jouko Rautava **Monetary Overhang, Inflation and Stabilization in the Economies in Transition.** 17 p.
Jarmo Eronen **Manufacturing Industries before and after the Collapse of Soviet Markets: a Comparison of Finnish and Czechoslovak Experience.** 19 p.

- 5/93 Pekka Sutela **Uusi hanke entisen rupla-alueen kaupankäynnin monenkeskeistämiseksi.** 8 s.
Juhani Laurila **Venäjän velkakriisin kehitys ja nykytilanne.** 10 s.
- 6/93 Jouko Rautava **Yritystuesta sosiaaliturvaan: Julkisen tuen muutospaineet Venäjällä.** 7 s.
Jarmo Eronen **Venäjän uusi hallinnollinen aluejako.** 7 s.
Aleksi Tkatchenko **Pienyrittäjäys Venäjällä: Nykytilanne ja kehitysnäkymät.** 35 s.
- 7/93 Tuula Ryttilä **Russian Monetary Policy Since January 1992.** 20 p.
Inkeri Hirvensalo **Developments in the Russian Banking Sector in 1992-1993.** 22 p.
- 8/93 Seija Lainela - Pekka Sutela **Introducing New Currencies in the Baltic Countries.** 26 p.
Inna Shteinbuka **The Baltics' ways: Intentions, Scenarios, Prospects.** 27 p.
Inna Shteinbuka **Latvia in Transition: First Challenges and First Results.** 33 p.
Inna Shteinbuka **Industry Policy in Transition: the Case of Latvia.** 30 p.
- 9/93 Jouko Rautava **Venäjän keskeiset taloustapahtumat heinä- syyskuussa 1993.** 10 s.
Merja Tekoniemi **Venäjän parlamenttivaalien poliittiset ryhmittymät.** 3 s.
Jarmo Eronen **Venäläinen ja suomalainen periferia: Permin Komin ja Kainuun luetaloudellista vertailua.** 29 s.
- 10/93 Seija Lainela **Venäjän federatiivisen rakenteen muotoutuminen ja taloudellinen päätöksenteko; Pietarin asema.** 14 s.
Inkeri Hirvensalo **Pankkitoimintaa Pietarissa.** 14 s.
Juhani Laurila **Suoran sijoitustoiminnan kehittyminen Venäjällä ja Suomen lähialueella.** 29 s.
Juhani Laurila **Suomen saamiset Venäjältä. Valuuttakurssimuutosten ja vakautusten vaikutukset.** 8 s.
- 1/94 Pekka Sutela **Insider Privatization in Russia: Speculations on Systemic Change.** 22 p.
Inkeri Hirvensalo **Banking in St.Petersburg.** 18 p.
- 2/94 Aleksi Tkatchenko **Pienyritysten yksityistäminen Venäjällä.** 23 s.
Jarmo Eronen **Konversio Venäjällä: tulosten tarkastelua.** 10 s.
- 3/94 Juhani Laurila **Direct Investment from Finland to Russia, Baltic and Central Eastern European Countries: Results of a Survey by the Bank of Finland.** 14 p.
Juhani Laurila **Finland's Changing Economic Relations with Russia and the Baltic States.** 11 p.
Jouko Rautava **EC Integration: Does It Mean East-West Disintegration.** 8 p.
Eugene Gavrilenkov **Macroeconomic Crisis and Price Distortions in Russia.** 20 p.
Eugene Gavrilenkov **Russia: Out of the Post-Soviet Macroeconomic Deadlock through a Labyrinth of Reforms.** 22 p.
- 4/94 Jouko Rautava **Venäjän järjestelmämuutos ja talouskehitys 1993.** 16 s.
Seija Lainela **Baltian maat vuonna 1993.** 19 s.
Jouko Rautava **Suomen idänkauppa 1990-93.** 7 s.
- 5/94 Pekka Sutela **Production, Employment and Inflation in the Baltic Countries.** 22 p.
Seija Lainela **Private Sector Development and Liberalization in the Baltics.** 14 p.
Seija Lainela **Small Countries Establishing Their Own Independent Monetary Systems: the Case of the Baltics.** 17 p.
- 6/94 Merja Tekoniemi **Työttömyys ja sosiaaliturva Venäjällä.** 31 s.
- 7/94 Pekka Sutela **Fiscal Federalism in Russia.** 23 p.
Jouko Rautava **Interdependence of Politics and Economic Development: Financial Stabilization in Russia.** 12 p.
Eugene Gavrilenkov **"Monetarism" and Monetary Policy in Russia.** 8 p.

- 8/94 Pekka Sutela **The Instability of Political Regimes, Prices and Enterprise Financing and Their Impact on the External Activities of the Russian Enterprises.** 31 p.
Juhani Laurila **The Republic of Karelia: Its Economy and Financial Administration.** 37 p.
Inkeri Hirvensalo **Banking Reform in Estonia.** 21 p.
- 9/94 Jouko Rautava **Euroopan unionin ja Venäjän välinen kumppanuus- ja yhteistyösopimus - näkökohtia Suomen kannalta.** 7 s.
- 10/94 Seija Lainela - Pekka Sutela **The Comparative Efficiency of Baltic Monetary Reforms.** 22 p.
Tuula Ryttilä **Monetary Policy in Russia.** 22 p.
- 11/94 Merja Tekoniemi **Miksi Venäjän virallinen työttömyysaste on säilynyt alhaisena?** 19 s.
- 1/95 Jouko Rautava **Venäjän järjestelmämuutos ja talouskehitys 1994.** 19 s.
Seija Lainela **Baltian maat vuonna 1994.** 21 s.
Vesa Korhonen **Itäisen Euroopan talouskehitys 1994.** 19 s.
- 2/95 Urmas Sepp **Inflation in Estonia: the Effect of Transition.** 27 p.
Urmas Sepp **Financial Intermediation in Estonia.** 32 p.
- 3/95 Vesa Korhonen **EU:n ja Venäjän kumppanuus- ja yhteistyösopimus.** 31 s.
Jouko Rautava **Talousintegraatio ja Suomen turvallisuus - Suomi Euroopan unionin idän taloussuhteissa.** 21 s.
Jouko Rautava **Suomen idänkauppa 1985-94.** 10 s.
- 4/95 Nina Oding **Evolution of the Budgeting Process in St. Petersburg.** 29 p.
Urmas Sepp **A Note on Inflation under the Estonian Currency Board.** 12 p.
Pekka Sutela **But ... Does Mr. Coase Go to Russia?** 14 p.
- 5/95 Urmas Sepp **Estonia's Transition to a Market Economy 1995.** 57 p.
- 6/95 Niina Pautola **The New Trade Theory and the Pattern of East-West Trade in the New Europe.** 21 p.
Nina Oding **Investment needs of the St.Petersburg Economy and the Possibilities to meeting them.** 20 p.
Panu Kalmi **Evolution of Ownership Change and Corporate Control in Poland.** 21 p.
- 7/95 Vesa Korhonen **Venäjän IMF-vakauttamisohjelma 1995 ja Venäjän talouden tilanne.** 37 s.
Inkeri Hirvensalo **Maksurästit Venäjän transitiotaloudessa.** 30 s.
Seija Lainela **Baltian maiden omat valuutat ja talouden vakautus - pienten maiden suuri menestys.** 14 s.
- 8/95 Pekka Sutela **Economies Under Socialism: the Russian Case.** 17 p.
Vladimir Mau **Searching for Economic Reforms: Soviet Economists on the Road to Perestroika.** 19 p.
- 9/95 Niina Pautola **East-West Integration.** 33 p.
Panu Kalmi **Insider-Led Privatization in Poland, Russia and Lithuania: a Comparison.** 16 p.
Iikka Korhonen **Equity Markets in Russia.** 14 p.
Jury V. Mishalchenko - Niina Pautola **The Taxation of Banks in Russia.** 5 p.
- 1/96 Juhani Laurila **Payment Arrangements among Economies in Transition: the Case of the CIS.** 23 p.
Sergei Sutyryn **Problems and Prospects of Economic Reintegration within the CIS.** 17 p.
Viktor V. Zakharov - Sergei F. Sutyryn **Manager Training - Another Emerging Market in Russian Educational Services.** 9 p.

- 2/96 Jouko Rautava **Venäjän järjestelmämuutos ja talouskehitys vuonna 1995.** 12 s.
 Juhani Laurila **Katsaus lähialueisiin.** 28 s.
 Iikka Korhonen **Baltian vuosikatsaus.** 10 s.
 Pekka Sutela **Ukrainan ja Valkovenäjän taloudet vuonna 1995.** 10 s.
 Vesa Korhonen **Itäisen Euroopan siirtymätalouksien kehitys 1995.** 17 s.
- 3/96 Niina Pautola **Intra-Baltic Trade and Baltic Integration.** 12 p.
 Vesa Korhonen **The Baltic Countries - Changing Foreign Trade Patterns and the Nordic Connection.** 16 p.
 Iikka Korhonen **Banking Sectors in Baltic Countries.** 22 p.
- 4/96 Niina Pautola **Trends in EU-Russia Trade, Aid and Cooperation.** 16 p.
 Niina Pautola **The Baltic States and the European Union - on the Road to Membership.** 20 p.
 Elena G. Efimova - Sergei F. Sutyryn **The Transport Network Structure of the St.Petersburg Region and its Impact on Russian-Finnish Economic Cooperation.** 11 p.
 Iikka Korhonen **An Error Correction Model for Russian Inflation.** 10 p.
- 5/96 Juhani Laurila - Inkeri Hirvensalo **Direct Investment from Finland to Eastern Europe; Results of the 1995 Bank of Finland Survey.** 21 p.
 Tatiana Popova - Merja Tekoniemi **Social Consequences of Economic Reform in Russia.** 26 p.
 Iikka Korhonen **Dollarization in Lithuania.** 7 p.
- 6/96 Juhani Laurila - Inkeri Hirvensalo **Suorat sijoitukset Suomesta Itä-Eurooppaan; Suomen Pankin vuonna 1995 tekemän kyselyn tulokset.** 20 s.
 Jouko Rautava **Suomi, Euroopan Unioni ja Venäjä.** 6 s.
 Niina Pautola **Baltian maiden talouskatsaus 1996.** 12 s.
- 1/97 Panu Kalmi **Ownership Change in Employee-Owned Enterprises in Poland and Russia.** 51 p.
- 2/97 Niina Pautola **Fiscal Transition in the Baltics.** 23 p.
 Peter Backé **Interlinkages Between European Monetary Union and a Future EU Enlargement to Central and Eastern Europe.** 19 p.
- 3/97 Iikka Korhonen **A Few Observations on the Monetary and Exchange Rate Policies of Transition Economies.** 8 p.
 Iikka Korhonen **A Brief Assessment of Russia's Treasury Bill Market.** 8 p.
 Rasa Dale **Currency Boards.** 14 p.
- 4/97 Sergei F. Sutyryn **Russia's International Economic Strategy: A General Assessment.** 17 p.
 Tatiana Popova **The Cultural Consequences of Russian Reform.** 17 p.
 Ludmilla V. Popova - Sergei F. Sutyryn **Trends and Perspectives in Sino-Russian Trade.** 11 p.
- 5/97 Jouko Rautava **Venäjän järjestelmämuutos ja talouskehitys vuonna 1996.** 10 s.
 Iikka Korhonen - Niina Pautola **Baltian talouskatsaus 1996.** 12 s.
 Merja Tekoniemi **Katsaus lähialueisiin 1996.** 11 s.
 Merja Tekoniemi **Ukrainan talouskatsaus 1996.** 10 s.
 Kari Pekonen **Valko-Venäjän talous vuonna 1996.** 6 s.
 Katri Lehtonen **Keski- ja Itä-Euroopan talouskehitys vuonna 1996.** 13 s.
- 6/97 Niina Pautola **Towards European Union Eastern Enlargement - Progress and Problems in Pre-Accession.** 17 p.
 Katri Lehtonen **Theory of Economic Reform and the Case of Poland.** 26 p.
 Boris Brodsky **Dollarization and Monetary Policy in Russia.** 14 p.
- 7/97 Toivo Kuus **Estonia and EMU Prospect.** 24 p.
 Olga Luštšik **The Anatomy of the Tallinn Stock Exchange.** 23 p.
 Riia Arukaevu **Estonian Money Market.** 20 p.

- 1/98 Iikka Korhonen **The Sustainability of Russian Fiscal Policy.** 8 p.
Tatiana Popova - Merja Tekoniemi **Challenges to Reforming Russia's Tax System.** 18 p.
Niina Pautola **Optimal Currency Areas, EMU and the Outlook for Eastern Europe.** 25 p.
- 2/98 Peter Westin **Comparative Advantage and Characteristics of Russia's Trade with the European Union.** 26 p.
Urszula Kosterna **On the Road to the European Union - Some Remarks on Budgetary Performance in Transition Economies.** 31 p.
- 3/98 Jouko Rautava **Venäjän järjestelmämuutos ja talouskehitys vuonna 1997.** 11 s.
Merja Tekoniemi **Keskuksen ja alueiden välisten suhteiden kehitys Venäjällä 1992-1997.** 10 s.
Niina Pautola **Baltian talouskatsaus 1997.** 11 s.
Merja Tekoniemi **Katsaus Suomen kauppaan IVY-maiden ja Baltian maiden kanssa 1990-1997.** 11 s.
Tom Nordman **Kiinan talouden tila ja ongelmat.** 11 s.
Merja Tekoniemi **Ukrainan talouskatsaus 1997.** 10 s.
Iikka Korhonen **Keski- ja Itä-Euroopan talouskehitys 1997.** 12 s.
- 4/98 Kustaa Äimä **Central Bank Independence in the Baltic Policy.** 30 p.
Iikka Korhonen – Hanna Pesonen **The Short and Variable Lags of Russian Monetary Policy.** 11p.
Hanna Pesonen **Assessing Causal Linkages between the Emerging Stock Markets of Asia and Russia.** 10 p.
- 5/98 Laura Solanko **Issues in Intergovernmental Fiscal Relations – Possible Lessons for Economies in Transition.** 19 p.
Iikka Korhonen **Preliminary Tests on Price Formation and Weak-form Efficiency in Baltic Stock Exchanges.** 7 p.
Iikka Korhonen **A Vector Error Correction Model for Prices, Money, Output, and Interest Rate in Russia.** 12 p.
Tom Nordman **Will China catch the Asian Flu?** 14 p.
- 6/98 Saga Holmberg **Recent Reforms in Information Disclosure and Shareholders' Rights in Russia.** 17 p.
Vladimir R. Evstigneev **Estimating the Opening-Up Shock: an Optimal Portfolio Approach to Would-Be Integration of the C.I.S. Financial Markets.** 39 p.
Laura Solanko – Merja Tekoniemi **Novgorod and Pskov – Examples of How Economic Policy Can Influence Economic Development.** 14 p.
Ülle Lõhmus - Dimitri G. Demekas **An Index of Coincident Economic Indicators for Estonia.** 12p.
- 7/98 Tatyana Popova **Financial-Industrial Groups (FIGs) and Their Roles in the Russian Economy.** 24p.
Mikhail Dmitriyev – Mikhail Matovnikov – Leonid Mikhailov – Lyudmila Sycheva **Russian Stabilization Policy and the Banking Sector, as Reflected in the Portfolios of Moscow Banks in 1995–97.** 29 p.
- 1/99 Jouko Rautava **Venäjän järjestelmämuutos ja talouskehitys vuonna 1998.** 10 s.
Iikka Korhonen – Seija Lainela **Baltian maat vuonna 1998.** 10 s.
Tom Nordman **Kiinan talouden tila ja näkymät.** 13 s.
Pekka Sutela **Ukrainan talouskatsaus 1998.** 14 s.
Iikka Korhonen **Keski- ja Itä-Euroopan talouskehitys vuonna 1998.** 10 s.